

CSALÁD, ISKOLA, VALLÁS

A pécsi Escargo Hajója három előadásáról

Az Escargo Hajója Színházi és Nevelési Szövetkezet fontos és egyedi helyet foglal el Pécs színházi életében. Előadásaik többnyire valamilyen módon interaktívak, maguk írják a szöveg- és forgatókönyveket, s gyakran nem is bázisukon (a volt Szivárvány Gyermekházban), hanem külső helyszíneken: iskolákban, közösségi házakban játszanak. Hívják őket különféle befogadó szervezetek és fesztiválok, pályáznak és együtt szerepelnek, alkotnak azokkal a tizenévesekkel, akikkel foglalkoznak a hozzájuk tartozó Eck Imre Alapfokú Művészeti Iskolában. Munkájuk pedagógiai és színházi egyaránt, a kettőt egymástól elválaszthatatlanul végzik, ami a színházi nevelési projektek sajátja, s lépnek egyre beljebb mindkét közegebe. Nem túlzás megjegyezni a színházi fesztiválok és az iskolák érdeklődése alapján: a műfaj több évtizedes jelenléte nyomán ezek a műhelyek növekvő elismertséget szereznek mindkét fronton. Közönségük is bővül: közvetlen diákcélcsoportjaik iskolai, családi, ismeretségi környezete révén az említett körökön kívül állókhoz is eljut híriük. Új és régi nézőik (néha kultikusan) járnak vissza egy-egy darab előadásaira, s a frissen megérintettek (így egyre többen az egyetem vonzáskörzetéből) immár újabb látogatóréteget hoznak magukkal. Az Escargo hajója a JESZ mellett kezd a fiatalok színházává válni Pécsen. Vendégrendezőik többségében valaha innen, Pécsről s az ő csapatukból indultak. Nagy eséllyel megfordultak a PTE magyar szakán is. Bár követhető láncolatot alkotnak, átadva szemléletüket, módszereiket a soron következőknek, mégis meglehetősen különbözők meghatározó rendezőik stílusa. Egyébként sem válnak belterjesse: korántsem csak saját mestereiket-tanítványaikat foglalkoztatják.

Az elmúlt időszakban bemutatott s általam is ismert három darab közül az elsőről már írtam másutt hosszabban. A társulat Szabó Attila rendezésében maga állította össze interjúk, saját közelmúlt- és jelenbeli tapasztalataik alapján az *ÖKÖR* című előadásukat a mindenkor kötelező olvasmányokról. Többnyire hálásan, felszabadultan fogadják minden korosztályból a játékos energikus jeleneteit: hogy nem olvasnak el az egyetemisták sem mindent, hogy ők is keverik a címeiket, szerzőket s kínok kínját állják ki, amíg megpróbálják az olvasmánylistát magukévá tenni. Néha azonban szinte mindannyian belefeleledkeznek a művekbe, az előadásban ezt az emléket a flowból kikerülve ironikusan eltolják maguktól. Efféle hullámozást hivatott, értelmezésében, a produkció érzékeltetni: az olvasáshoz kapcsolódó, az általa kiváltott ellentétes befogadói érzületeket. Az érintett művek nemi viszonyainak feltárása naturalisztikus, a hozzá kötődő fantáziáik is meglehetősen durvák. Több jelenet épül a valahol éppen felnyíló könyv motívuma s az onnan véletlenszerűen felolvasottak köré, így is végződik az előadás. Kis mértékben, de bevonnak egy-egy nézőt a cselekménybe (valaki tartja a kötelet az önakasztáshoz, nem tudni, beszervezték-e), s alapvetően építenek az egyes színészek erősségére; kinek a zene, kinek a mozgás tekintetében jut így nagyobb szerep. Egyensúlyoznak a könyvhalmokon, kissé erőltetetten képviselik az erőszak, s jelenítik meg a nyers szexualitás jegyeit, némiképp elbillentve így a téma fókuszát. Túlzó, karikírozó gesztusokat használnak az olvasásundor megmutatására, túltengenek a vagány, provokatív, radikális, „fiatalos” gesztusok. A bő kétórásra húzott jelenetsor hosszú, az irodalomhoz, a kultúrához fűződő viszony kife-

jezése azonban szélesebb spektrumon történhetne meg. Nem világos, az iskolai irodalom-
oktatás ilyen riasztó-e (még mindig), avagy a könyvek kultúrája nyomasztó s nőtt túl az
elviselhető mértéken.

Az iménti hangsúlyosan iskolai s attól tehát csak kissé elemelt: az irodalomhoz kötődő
formális attitűdöt parodizáló koncepció szomszédságában a *Mikor Isten csillagokat terem-*
tett általánosabb, archetipikus, biblikus szintre helyez – egy családörténetet. Még fiatal-
labbak: tizenévesek játsszák, ők találták ki, az ő improvizációik alapján szabta meg végső
formáját a két huszoneves rendező, Cseri Hanna és Algharati Amir. Középiszokások radi-
kális faviccei, ugratásai teszik ki a felépített család mindennapjait, amelyek főként a val-
lásosság rétegei, bizonyos megnyilvánulási formái: a hitbuzgóság, a fanatizmus, a vallás-
csere, a vallási divatok köre szerveződnek. Egy ideig mintha csak a minden felmerülő
problémás esetet rendre megoldó és széles skálán tűrő anya határait kívánnák feszegetni.
A bosszúságát kiprovokálni akaró hétköznapi események egyszer csak vészjóslóvá, majd
tragikussá válnak. Mai mese ez biblikus alapokkal; blaszém élcelődések, jó és beteg szó-
viccek közegében megrendítő, mélyre ásó veszteségbeszélés íródik. Az újszövetségi ala-
pítótörténetbe érthető szerelmi háromszög-alakzatra vetül itt egy mai házasságkép hűt-
lenséggel, tűréssel, a kompromisszumok sokféle következményével. Az üdén, jó humorral
és fájdalmas pszichológiai realizmussal egyaránt játszó fiatalok zenei eszköztára és vizu-
ális megoldásai az utolsó, Piéta-képben nagy erővel hatnak. Családon belüli csatáik fel-
dolgozása folyamatában az ifjú alkotók a kereszténység szenvedés- és üdvtörténetének
mélységeibe ereszkednek, azt is megérteni akarván.

Legfrissebb produkciójuk szintűgy családokról szól, s főként iskolákba viszik el be-
mutatni s eljátsza(t)ni – én is ott láttam. Budapesti elődje száznál több előadást megért,
hallottam utána a rendezőtől, Fábíán Gábortól, hívták csapatépítő tréningekre, bankokba,
mondta, s a kőgazdag nézők (is) azon mategoztak, hogy tudna egy négy-ötös család havi
százegynéhányezer forintból megélni. A Szociopoly társasjáték interaktív színházi játékká
fejlesztett változata, a *Szociopoly 2.0* friss munka: nagypénteken mutatták be Pécsen. Az ő
változatukban egy ormánsági faluban vagyunk, romák között is. Csapatokban játsszák, a
nézők családokat alkotnak, s a jelenetek után dönteniük kell: mire költenek és mire nem,
a hónap végén marad-e pénzük, avagy minuszban végzik. Kiderül, meg lehet-e élni a se-
gélyből, a gyesből, az alkalmi munkából, a közmunkából, milyen trükkök vannak s me-
lyiknek mi az ára. A színészekre nagy teher hárul: azon túl, hogy mindegyikük többféle
szerepet visz, egyben narrátorai is játékezőkként a feladatoknak. (Ezt a funkciót a bu-
dapesti változatban a Szociopoly társasjáték kitalálója, Bass László látta el, ott egy borsodi
faluban zajlott a cselekmény és hiányzott a tanárnő szála, akit itt, a pécsiéknél eltávolítá-
nak a közösségből, mert sért bizonyos érdekeket.) Kellékeket mozgatnak, számolnak, já-
tékpénzt osztanak; sokszorosán megosztott figyelem állapotában dolgozzák végig a közel
három órát a színészek. Megelevenednek általuk egy közösség tipikus figurái: a polgár-
mester, az uzsorás, a védőnő, a doktornő, a postás, a vállalkozó – s a fiú, aki kilóg, aki nem
tartja be a szabályokat, amin rajta is veszt. Ebből az előadás-játékból többet tudnak meg
a diákok társadalmunk működéséről, a mélyszegénységről, mint bárhonnán, hiszen ré-
szesei lesznek a történeteknek, aktív szereplői, akiknek körről körre dönteniük kell, hogy
megvegyék-e a szemüveget, a cipőt, elengedjék-e osztálykirándulásra a gyereket. A várat-
lan kiadások mellett váratlan bevételből jóval kevesebb akad, dobókocka dönt a szeren-
csejáték kimeneteléről, s az örökség egy bélyegyűjtemény. Az előadás egyértelműen
megmutatja, mivel jár, ha nem feketén dolgoznak: a vállalkozó megalázza őket a papír-
munka miatt, s kizárt, hogy ne írják alá a polgármesternek a kopogtatócédulát. A színé-
szek rövid tájékoztatókat tartanak mindeközben, ki-kilépve szerepükből, a használt tar-
talmi elemek valós vonatkozásairól: társadalmunk botrányairól. Segítségükre volt ebben
most egy roma fiatalember, Végh Zoltán a pécsi egyetemről, aki társadalomtudományi

tanulmányainak, kutatásainak, terepmunkáinak és saját háttérének tapasztalait ismertette érthetően, meggyőzően. Minden alkalommal más szakértőt hívnak.

Vérfagyasztó a darab vége: árad a Dráva, s a tetemes állami támogatást a hatalom képviselői maguk közt elosztva utcán hagyják a károsultakat. Mondhatjuk: ez már túlzás. Az alkotók pedig minden játékba hozott elemnél, pénzösszeznél szociológiai vizsgálatok eredményeire hivatkoznak, a végén ez elmarad.

Nehezen hagyták el helyüket a gimnazisták, akiknek sajátos otthonává vált e közel három órára iskolájuk addig másképpen ismert terme. Virtuálisan (a középre leterített, napok mezőire osztott társasjátékfelület közepén látszó) omladozó falú házban küzdöttek az anyagi túlélésért, és közben megtanulták, hogy nagyon szépen kell megköszönniük mindent a polgármesternek, vállalkozónak, hogy legközelebb is kapjanak segílyt, fekete munkát. Várom, hogy minél több helyre elvigye az Escargo Hajója ezt a radikális, provokatív színházi nevelési eseményt, amelyben mindannyian kiváló teljesítményt nyújtanak nehéz, megterhelő, sokrétű szerepeikben: Fábián Gábor, Nagy Emese, Tölgyfa Gergely, Cseri Hanna, s Keresztesy Veronika, a rendező asszisztense.

ÖKÖR